

Joanna Michalak-Dawidziuk
Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie

**Recenzja książki Joanny Madalińskiej-Michalak,
Antoniego J. Jeżowskiego, Szymona Więclawa:
Etyka w systemie edukacji w Polsce (Warszawa:
Wolters Kluwer Polska SA, 2017), 375 s.**

Kontakt:	Joanna Michalak-Dawidziuk jmichalak@onet.eu
Jak cytować:	Michalak-Dawidziuk, J. (2018). Recenzja książki Joanny Madalińskiej-Michalak, Antoniego J. Jeżowskiego, Szymona Więclawa: <i>Etyka w systemie edukacji w Polsce</i> (Warszawa: Wolters Kluwer Polska SA, 2017), 375 s. <i>Forum Oświatowe</i> , 30(1), 235–238. Pobrano z: http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/636
How to cite:	Michalak-Dawidziuk, J. (2018). Recenzja książki Joanny Madalińskiej-Michalak, Antoniego J. Jeżowskiego, Szymona Więclawa: <i>Etyka w systemie edukacji w Polsce</i> (Warszawa: Wolters Kluwer Polska SA, 2017), 375 s. <i>Forum Oświatowe</i> , 30(1), 235–238. Retrieved from http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/636

Problematyka etyki w procesie kształcenia dzieci i młodzieży pojawiła się w ramach procesu reformowania polskiej szkoły. Wprowadzona do planów i programów nauczania etyka, jako przedmiot alternatywny dla religii, w kolejnych latach zyskiwała coraz większe zainteresowanie uczniów i ich rodziców. W 2017 roku pojawiła się na rynku księgarskim publikacja Joanny Madalińskiej-Michalak, Antoniego J. Jeżowskiego i Szymona Więclawa pt. *Etyka w systemie edukacji w Polsce*, opublikowana przez Wydawnictwo Wolters Kluwer SA. Książka stanowi prezentację wyników ogólnopolskich badań, przeprowadzonych w latach 2015–2016 wśród nauczycieli etyki szkół podstawowych, gimnazjów, liceów ogólnokształcących, techników i zasadniczych szkół zawodowych.

Prezentowane w omawianej książce badania zostały przeprowadzone w ramach projektu naukowego „Etyka w systemie edukacji w Polsce i w wybranych krajach świata (Niemcy, Wielka Brytania, Portugalia, Francja, USA, Norwegia, Finlandia)” i sfinansowane ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Podjęta przez Autorów problematyka została zaprezentowana w czterech rozdziałach, poprzedzonych wstępem i sfinalizowanych wnioskami oraz zakończeniem. Książka uwzględnia bogatą i zróżnicowaną literaturę oraz spis tabel, wykresów i kartogramów. Na uwagę zasługują podsumowania po każdym z rozdziałów, w których autorzy monografii prezentują główne myśli zawarte i w sposób szczegółowy omówione w danym rozdziale.

W rozdziale pierwszym autorzy książki omówili metodologię oraz założenia organizacyjne badań. Przedstawiono cel i przedmiot badań, problematykę badawczą, metody, techniki i narzędzia badawcze. Przyjęte założenia badawcze są wręcz modelowo ukazane, a ich analiza pokazuje, jaka jest waga podejmowanego problemu badawczego i uzasadnienia potrzeby prowadzenia badań.

W rozdziale drugim dokonana została analiza regulacji prawnych dotyczących wdrażania i zasad funkcjonowania przedmiotu etyka w systemie oświaty w Polsce w latach 1991–2016. W dalszej analizie autorzy monografii zaprezentowali na podstawie danych Systemu Informacji Oświatowej proces wdrażania w szkołach w latach 2006–2015 przedmiotu etyka, uwzględniając stopień dostępności do tego przedmiotu uczniów szkół oraz kierunki zmian w zakresie jego realizacji. Prezentowana analiza została

pogłębiona charakterystyką uwzględniającą liczbę szkół realizujących przedmiot etyka, liczbę nauczycieli zatrudnionych do prowadzenia tego przedmiotu, liczbę etatów przypadających przeciętnie na jedną szkołę i średnią tygodniową wielkość etatu nauczyciela etyki również przypadającą na jedną szkołę. Dane te autorzy książki wykorzystali w celu przedstawienia wzrostowej dynamiki zmian następujących w zakresie realizacji przedmiotu etyka zarówno w poszczególnych typach szkół, jak i na określonych poziomach kształcenia. W dalszej części rozdziału przedstawiony został, w ujęciu dynamicznym, obraz etyki jako przedmiotu w latach 2014–2016. Niezbędne dane do tego celu zostały pozyskane od 2 133 szkół, w tym 916 gimnazjów. Posłużyły one autorom książki do omówienia dostępności lekcji etyki w poszczególnych typach szkół, regionach kraju – z uwzględnieniem podziału terytorialnego państwa na województwa, gminy, miasta na prawach powiatu oraz lata szkolne 2014/2015 i 2015/2016. Zaprezentowana w rozdziale analiza potwierdziła, iż etyka, która została „zapropionowana w Polsce jako alternatywa dla nauczania religii i zajmowała raczej marginalne miejsce w systemie edukacji, powoli zyskuje uznanie” (s. 100).

Rozdział trzeci i czwarty uwzględniają wyniki badań sondażowych, przeprowadzonych w latach 2015–2016 za pomocą ankiety on-line wśród nauczycieli prowadzących przedmiot etyka na różnych poziomach i w różnych typach szkół w kraju.

Rozdział trzeci rozpoczyna się charakterystyką grupy badawczej, a następnie prezentuje problem kształcenia nauczycieli etyki w Polsce, predyspozycji, jakie powinni oni spełniać, wymaganych kwalifikacji oraz wyzwania, jakie stoją przed ich kształceniem. W rozdziale poddano analizie dokumenty, które stanowiły rodzaj kodeksu pracy/etyki zawodu nauczyciela, w tym inicjatywy m.in. Polskiego Towarzystwa Nauczycieli i Krajowego Zespołu ds. Izby Nauczycielskich. W omawianym rozdziale autorzy książki poddali pod rozważania kwestię postawy nauczycieli, w tym także nauczycieli etyki. Refleksja koncentrowała się nad pytaniem, czy nauczyciele w codziennym życiu zawodowym i prywatnym przestrzegają wartości, które wpajają swoim uczniom w ramach realizowanego procesu dydaktyczno-wychowawczego oraz czy stanowią dla swych podopiecznych wzór do naśladowania. Podsumowując podjęte w rozdziale trzecim problemy autorzy monografii stwierdzili, że w wyniku przeprowadzonych badań „okazało się, iż w tym procesie pojawił się problem braków nauczycieli: braku tradycji zawodu nauczyciela etyki czy braku doświadczeń w kształceniu adeptów tego ważnego dla człowieka fragmentu jego funkcjonowania w społeczeństwie, kształtowania jego postaw, sięgania do najlepszych pokładów humanistyki i wielu innych, co spowodowało pewien impas, nie tylko w szkole” (s. 211).

Rozdział czwarty zawiera opinie nauczycieli na temat realizowanej w szkole podstawy programowej. Autorzy prezentują odpowiedzi badanych nauczycieli na trzy kluczowe pytania:

- „jak postrzegana jest etyka jako przedmiot nauczania, w tym, czy jest postrzegana jako przedmiot konkurencyjny dla religii?
- czy treści kształcenia realizowane w ramach przedmiotu etyka i religia mogą się uzupełniać?
- czy w szkołach powinna być prowadzona wiedza o religiach zamiast etyki?” (s. 213).

W podsumowaniu rozdziału czwartego autorzy monografii stwierdzili, że „ogromny odsetek nauczycieli etyki nie jest związany z tym przedmiotem w pełnym wymiarze, dlatego treści programowe odchodzą w hierarchii dylematów związanych z przedmiotem na dalszy plan” (s. 345). Jednocześnie „prawie wszyscy respondenci stwierdzili, że obecne w obowiązujących planach nauczania przedmioty – religia i etyka mogą się dopełniać, a nawet dopełniają się” (s. 346). „Także zdecydowana większość odpowiedzi i podawanych do nich uzasadnień sytuowała się po stronie zachowania w siatce godzin szkolnych etyki i nieeliminowania jej na rzecz »nowego przedmiotu« – wiedzy o religiach” (s. 346). „W opozycji do wiedzy o religiach etyka może wzbogacać rozwój emocjonalny uczniów, dając im możliwość porozmawiania o ich rozterkach, wypowiedzania się i wysłuchania, ale także wyrażania własnych poglądów” (s. 351).

Wnioski podsumowujące wyniki badań uwzględniają m.in. sugestie autorów monografii, co do zasadności kontynuowania badań w celach porównawczych. Jednocześnie zakończenie monografii finalizowane jest następującą myślą autorów książki: „Zakładamy, że płynące z badań wnioski staną się punktem wyjścia do namysłu nad kształtem, jaki ów przedmiot winien lub mógłby przybrać, oraz przyczynią się do dalszych dyskusji nad etyką i jej miejscem w systemie edukacji w Polsce” (s. 362).

Problematyka podjęta przez Joannę Madalińską-Michalak, Antoniego J. Jeżowskiego i Szymona Więclawa w ich książce *Etyka w systemie edukacji w Polsce* stanowi wypełnienie luki, jaka istniała w dotychczasowej literaturze przedmiotu w tym zakresie. Warto podkreślić niezwykłą aktualność badanego tematu i znaczenie uzyskanych wyników, przeprowadzonych u progu kolejnej głębokiej reformy systemu edukacji, wdrażanej od 1 września 2017 roku.

Książka w sposób dogłębny prezentuje analizę procesu wdrażania etyki jako przedmiotu do polskich szkół w różnych kontekstach – zarówno pod kątem odpowiedzialnego kształcenia nauczycieli tego przedmiotu, rozwiązań legislacyjnych dotyczących realizacji etyki w szkole, jakości prowadzonego przedmiotu, jak i opinii nauczycieli przedmiotu etyka na ten temat.

Monografia adresowana jest zarówno do nauczycieli oraz dyrektorów szkół, jak i decydentów politycznych, pracowników nadzoru pedagogicznego, organów prowadzących szkoły, placówek doskonalenia nauczycieli.

Prezentowana książka stanowi bardzo wartościową lekturę do wykorzystania przez pracowników naukowych uczelni oraz studentów takich kierunków, jak pedagogika i filozofia.